

פריחת החצב \ אהוד קלפון

בלהט החמה של תמוז אב ואלול, כולם מחכים לבשורת החצב, על קץ הקיץ וראשית הסתיו. החצב יוצא ומכריז כי הועם האור בשלהי העונה, המחייה את הנשמה, לקראת תשרי וימי התשובה. החצב מקבל את פני ראש השנה, בפריחה לבנה, שתתחיל את הסתיו וברכת העונה.

פריחת החצב, מסמלת תחיית נופי הארץ, שינויי עונותיה, ועת בוא חגי הסתיו. הקשר עם הארץ מתבטא לעתים בסמלים חווייתיים ובשירים, שהטביעו את חותמם על כמה דורות. ישראלים יכולים לגור בכל מקום בעולם, אך לא יתנתקו מחוויות ילדותם בארץ, כי נפשם קשורה למרחביה, ולשיריה. גם משוררי ספרד, אחרי כאלף שנות גלות, המשיכו לכתוב שירי געגועים לציון, שבה לא ביקרו מעולם, אלא הכירוה מספרי הקודש.

החצב המסמל עבורנו את המעבר מהשדות החרבים של שלהי הקיץ, לשדות הירוקים שלאחר היורה. מבשר על חילופי עונה, על התעוררות הטבע בסתיו ועל תחילת השנה העברית בתשרי.

החצב נמנה עם גיאופיטים, שהם צמחים בעלי פקעת או בצל, שניצני התחדשותם נמצאים מתחת לפני הקרקע. אלה צמחים האוגרים מזון בחודשי החורף והאביב, המאפשר להם לפרוח וליצור זרעים בשלהי הקיץ, לפני גשמי הסתיו. לחצב יש בצל גדול באדמה, והוא פורח בחום וביובש של סוף הקיץ, בזמן שאין לו מתחרים על חרקים מאביקים. לעומת זאת, הצמחים הרבים הפורחים באביב, מתחרים ביניהם על החרקים שיבואו להאביק את פרחיהם.

גיאופיטים אחרים הפורחים בסוף הקיץ ובראשית הסתיו הם חבצלת החוף, חבצלת קטנת פרחים, בן חצב סתווני, חלמונית גדולת פרחים, סתוונית היורה ועוד. החצב אוגר די מים בתוך גלדי הבצל בחורף, המאפשרים לו להצמיח את שרביטי הפריחה בסוף הקיץ, עד לגובה של כשני מטרים.

עשיית זרעים בראשית הסתיו, מאפשרת את תפוצתם, בסערות הגשמים הראשונים, וגם נביטתם. לעומתם, הצמחים החד שנתיים הפורחים באביב, זרעיהם נשארים פזורים באדמה לאורך כל חודשי הקיץ השחונים, עד לנביטתם בגשמי הסתיו והחורף.

החצב מבשר את בוא הסתיו כי הוא פורח כאשר הימים הולכים ומתקצרים (פוטופריודיזם), ולא בגלל שינוי הטמפרטורה או לחות המקומית. יש לו "חיישן"

המורה לו לפרוח כאשר יש הפחתה הדרגתית בשעות אור במשך היממה. החצב שייך למשפחת השושניים, ונקרא כך כי הוא "חוצב" את מקומו באדמה ובין הסלעים, בעזרת שורשיו המתכווצים, וגם עמוד התפרחת "חוצב" את דרכו כלפי מעלה באדמה היבשה של סוף הקיץ.

שורשיו העבים, משמשים לאגירת מזון ומים וגם מתכווצים, ומושכים את הבצל כלפי מטה. זה מאפשר לבצל להישאר במקום קבוע עמוק באדמה, מבלי לצאת החוצה ולהתייבש. הבצל משמש גם כאיבר רבייה אל מינית (וגטטיבית), על ידי צמיחת ניצנים פנימיים, המייצרים בצלי ריבוי קטנים.

מבצל אחד נוצר גוש של בצלים, הפורחים ביחד בסוף הקיץ. תכונה זו ומחזוריות הצמיחה של הגיאופיטים, מותאמים היטב לתנאי האקלים באזורנו, שבו הקיץ חם מאוד ויבש. הם מסוגלים להמשיך בפעילותם ללא מים, מבלי להתייבש ולהעלם. רוב הגיאופיטים בארץ מתחילים את עונת הגידול הנמרצת שלהם בראשית החורף לאחר שעברו תקופת יובש קשה מתחת לאדמה בתרדמת הקיץ.

לעומתם, החצב וגיאופיטים אחרים, מתחילים את פריחתם בשיא היובש של שלהי הקיץ, למרות סכנת ההתייבשות. מאחר שפריחתם בולטת ורק מעטים הם הצמחים הפורחים בעונה זו, הם פותרים בכך את בעיית התחרות על חרקים מאביקים.

החצב אינו מצמיח עלים בזמן הפריחה, כדי שלא ייחשף ליובש, והפריחה עצמה שייכת למחזור הצמיחה הקודם שעליו התייבשו בראשית הקיץ (כלומר פריחה מאוחרת). העלים החדשים מופיעים בראשית החורף, והם מטמיעים ואוגרים מזון בתוך הבצל ובשורשים, כדי לנצל אותו לפריחה המאוחרת, להשלמת מחזור גידול שנתי.

יש גיאופיטים נוספים שפריחתם מקדימה את צמיחת העלים, אולם הכול באותו צימוח של העונה החדשה. כלומר הפריחה רק מקדימה את העלים אולם שניהם שייכים לאותו מחזור צמיחה המופיע במהלך עונת החורף. (לקבוצה זו משתייכים החלמונית, הכרכום וסתוונית). רוב בעלי החיים אינם אוכלים חצבים, כי בתאיהם יש מחטים צורניים צורבים. מומלץ לא לגעת בחצבים בידיים חשופות כי זה גורם לגירודים בעור. עמוד תפרחת החצב נושא בין 100 ל 300 פרחים לבנים, בקוטר של ס"מ אחד. הפריחה מתחילה בדורים הנמוכים של עמוד התפרחת ומתקדמת בצורה ספיראלית בכל יום כלפי מעלה. אפשר לראות את הפרחים הסגורים של אתמול, הפרחים הפתוחים של היום, והפרחים שיפתחו מחר. הפרחים נפתחים בהדרגה כלפי מעלה ליום אחד בלבד.

